

PAUL MIRANDE

TERRA INCOGNITA

KRONIEK VAN EEN WERELDREIS

CUENCA (ECUADOR), 2023.

Look again at that dot. That's here. That's home. That's us. On it everyone you love, everyone you know, everyone you ever heard of, every human being who ever was, lived out their lives. The aggregate of our joy and suffering, thousands of confident religions, ideologies, and economic doctrines, every hunter and forager, every hero and coward, every creator and destroyer of civilization, every king and peasant, every young couple in love, every mother and father, hopeful child, inventor and explorer, every teacher of morals, every corrupt politician, every superstar, every supreme leader, every saint and sinner in the history of our species lived there--on a mote of dust suspended in a sunbeam.

— Carl Sagan, *PALE BLUE DOT*, 1994

COVER : *THE BLUE PALE DOT*, VOYAGER-1, NASA, 1990

FIN-DE-SIECLE-CYCLUS

VLUCHTROUTES
verhalen van de overkant
(1^e deel)

SAMBABALLEN
verhalen aan de zuiderkeerkring
(2e deel)

MILLENIUMKOORTS (1991)
roman over schuld en onschuld
in het hart van Europa
(3e deel)

MILLENNIUMKOORTS (2002)
roman over macht en onmacht
in het hart van Europa
(4e deel)

TERRA INCOGNITA
kroniek van een wereldreis
(5e deel)

i.m. Raymond De Ryck (1924-2009)

*« Pourquoi l'écrasante majorité de la population mondiale
vit-elle toujours dans des conditions moyenâgeuses
à l'époque de la conquête spatiale ? »*

APRÈS NOUS LES ENFANTS

PROLOOG : DE WERELD ONS DORP

CAÏRO 01 09 77

BOMBAY 03 09 77

JAKARTA 07 09 77

SYDNEY 09 09 77

HONGKONG 12 09 77

MANILA 14 09 77

TOKIO 16 09 77

ANCHORAGE 19 09 77

EPILOOG : BLOED EN BODEM

PROLOOG : DE WERELD ONS DORP

1

Het jaar waarin de ruimtesondes Voyager-1 en Voyager-2 werden gelanceerd, ondernamen Pa Bosch en zijn zoon Ben samen een reis om de wereld. Niet in tachtig dagen, zoals Phileas Fogg, de held van Jules Verne. In ongeveer iets meer dan een vierde van die tijd, hetzij in tweeëntwintig dagen, wat concreet neerkwam op drie weken. Zoals in Vernes roman uit 1873, won je, ook meer dan een eeuw later, in 1977, door van west naar oost te reizen, bij aankomst nog één dag. De uren die je verloor door je van één tijdzone naar een andere te verplaatsen, won je terug nadat je de datumgrens had overschreden.

Het vertrek was gepland op één september, de dag die het herfstseizoen inluidt, de aankomst op eenentwintig september, de dag waarop dag en nacht even lang zijn !

De reis moest noodgedwongen in september plaatshebben. Want Ben zou begin oktober zijn tweede jaar rechten aanvatten. Net doordat hij na zijn eerste jaar geen tweede zit had, kon Pa de reis, waar hij al heel zijn leven van droomde, op zo korte tijd plannen.

Pa wilde de vijf continenten aandoen en had zijn vast reisagentschap Fabula de volgende bestemmingen opgegeven : Caïro (gelegen in Afrika), Bombay en Jakarta (gelegen in Azië), Sydney (gelegen in Oceanië), Hongkong, Manila en Tokio (ook allemaal gelegen in Azië), en tot slot een grootstad op het Amerikaans continent. Dat werd ten slotte Anchorage, de grootste stad van Alaska. Vandaar zou het tweetal over de Noordpool vliegen en op Schiphol landen, om met een Fokker Friendship naar Zaventem, hun Brusselse vertrekbasis, weer te keren.

Pa was afkomstig van het gehucht De Berg dat deel uitmaakt van Aaigem, een boerendorp in de streek van Aalst. Een kwarteeuw later zou Jan De Wilde niet alleen over Aaigem maar ook over De Berg twee prachtige songs maken.

Over De Berg, het gehucht waar Pa's geboortehuis stond en waar ook Jan De Wilde zelf ging wonen, luidde het vol humor :

*De Berg was vroeger ooit een vlakte
Hij is onopgemerkt ontstaan
Doordat de rest van het dorp zakte
Kwam De Berg langzaam bovenaan*

Pa had op zijn veertigste een lijst aangelegd met alle landen van de wereld. De landen die hij had bezocht, zelfs al had ie er maar een tussenlanding gemaakt, streepte hij door. Dat waren er intussen al bijna tachtig. Zelfs het aantal bezoeken aan de buurlanden had hij scrupuleus bijgehouden : zo had hij in West-Duitsland dertien keer, in Groot-Britannië zestien keer, in Nederland achttien keer en in Frankrijk tweeëntwintig keer een voet gezet !

Als je bedenkt dat Pa's ma, Bens oma, amper de Noordzee had gezien, kan je beter begrijpen waarom Bens pa die lijst zo koesterde. Hij gaf hem het gevoel dat de wereld zijn dorp was geworden. Niet alleen zijn dorp. Ons dorp !

Na zovele landen te hebben bezocht, vond Pa trouwens ook dat hij de hele wereld in zijn eigen dorp reeds had gezien. De wereld mocht dan al intussen een dorp zijn geworden, zijn dorp was daarom niet minder steeds een wereld geweest. Want wat zag je in de wereld anders dan machtsmisbruik, verraad en moord ? En net die euvels had Pa ook in zijn geboortedorp welig zien tieren. Niet alleen tijdens de oorlog trouwens, ook in vreedestijd na de bevrijding !

Tegen hen die niet verder dan de Italiaanse, Franse of Spaanse Riviera waren gereisd, kon hij dan ook met veel aplomb zeggen : ‘Wij leven hier in een land van belofte !’

Natuurlijk kon zelfs hij er niet omheen dat de wereld na de bevrijding door de toenmalige geallieerden in drie blokken was opgedeeld, die niet allemaal van dezelfde rijkdom en vrijheid genoten. En dat verklaarde meteen ook waarom Pa tegen Ben sententius zei : ‘Jij hebt drie jaar geleden Amerika, de Eerste Wereld, en een jaar geleden Rusland, de Tweede Wereld, bezocht. Het is nu tijd voor een rondreis in de Derde Wereld !’

2

Ben had tot vlak na zijn eerste reis naar Amerika de postzegels verzameld van alle landen vanwaar Pa een epistel of een ansicht had kunnen versturen. Hij weekte ze los door de zending in kwestie boven de mond van een fluitketel te houden en ze vervolgens tussen de bladen van een telefoonboek te laten drogen. Met uitzondering van de Sovjet-Unie hadden de kleinste landen vaak de grootste en kleurrijkste postzegels. Het was alsof die landen de beperktheid van hun nationaal grondgebied trachtten te compenseren door een extra aanwezigheid in het internationaal postverkeer. Van de landen die Pa had aangedaan maar vanwaar hij niets had kunnen versturen, had Ben zelf postzegels gekocht bij verzamelaars die er een commercie van maakten. Postzegels ruilen of kopen vond Ben echter een vorm van bedrog zodat hij het verzamelen van postzegels op een dag liet voor wat het was !

Op zekere dag deed Ben zijn album dan ook van de hand aan een klasgenoot die in de handel in postzegels geen graten zag. Meteen daarna schafte hij zich een verlichte wereldbol aan, waarop hij met een rood-wit touwtje en plakband de circa acht bestemmingen van zijn wereldreis met elkaar verbond.

Celine, Bens zeven jaar jongere zus, vond het resultaat niet echt top.

‘Jullie laatste vlucht over de Noordpool,’ merkte ze op, ‘heeft tot gevolg dat jullie de cirkel niet mooi rondmaken. Bovendien zijn drie weken toch een belachelijk korte tijd om de wereld te zien, vind je zelf ook niet?’

‘Ben je soms jaloers dat je niet mee mag, Celine?’ repliceerde Ben geïrriteerd.

‘Ach nee, broertje. Ik gun het je van harte. De dag waarop jij met papa gaat vliegen, moet ik naar het middelbaar. Met wat geluk heb ik op die drie weken de Latijnse verbuiging van *Rosa* onder de knie. Dat is voor mij veel belangrijker dan drie weken lang van vervuilde grootstad naar vervuilde grootstad te hopen!’

Ook Ben had zeven jaar eerder op het college de Latijnse verbuiging van *Rosa* tot vervelens toe geleerd. Celine verwees echter naar het liedje dat Jacques Brel in 1962, drie jaar voor haar geboorte, componeerde :

Rosa rosa rosam

Rosae rosae rosa

Rosae rosae rosas

Rosarum rosis rosis

C'est le plus vieux tango du monde

Celui que les têtes blondes

Ânonnent comme une ronde

En apprenant leur latin

C'est le tango du collègue

Qui prend les rêves au piège

Et dont il est sacrilège

De ne pas sortir malin

Pa leerde de familie Brel na de oorlog – de Tweede Wereldoorlog – kennen. Eerst vader Romain, die fabrikant was van papier en karton, en ook aan brouwerij Bosch leverde. En vervolgens zoon Jacques. Vader Brel wist niet wat met zijn zoon, een sjofele liedjesmaker, aan te vangen. Pa sympathiseerde echter met de jonge rebel. Hoewel zij vijf jaar scheelden, trouwden Pa en Brel in hetzelfde jaar 1950, Pa op zeventien april, Jacques op één juni. Pa stelde Jacques enige tijd te werk op de brouwerij. Ma vond echter dat Brel de arbeiders met zijn gitaar te veel van hun werk hield. Pa bleef Brel echter stiekem steunen !

Ruim een kwarteeuw later had Brel vernomen dat hij wegens longkanker de vijftig wellicht niet zou halen. Daarom hield hij voor zijn Brusselse vrienden een soort Laatste Avondmaal in De Prins van Luik. Het diner in het hotel annex restaurant op de grens van Anderlecht met Molenbeek had dat jaar, net voor de zomer, plaats. Pa was ook uitgenodigd en was na afloop meer dan ooit vastbesloten de wereldreis, waar hij al heel zijn leven van droomde, te maken. Hij wilde echter niet, zoals Brel twee jaar eerder, op een zeiljacht de wereldzeeën oversteken. Je zag alleen water en nog eens water. Nee. Hij wilde de wereldsteden aandoen. Brel was nog maar achtenveertig, hij intussen drieënvijftig. En Pa kende veel leeftijdsgenoten die, net als Brel, op een mooie dag te horen kregen dat ze ongeneeslijk ziek waren. Van hun lievelingsprojecten, die ze steeds op de lange baan hadden geschoven, zou nooit iets terechtkomen. Pa was er dan ook op gebrand dat hem dat niet zou overkomen !

Voor de in Schaarbeek geboren Brel als jonge twintiger naar Parijs afreisde, had hij in Dilbeek, in de Schilderkunstlaan, gewoond. Die straat gaf pal uit op Celines meisjeslyceum Regina Caeli, *de Koningin van de Hemel*. Als je ergens streng katholiek opgevoede Vlaamse meiden wilde ontwaren, moest je daar zijn. En Ben vroeg zich later vaak af of Brel niet daar de inspiratie opdeed voor zijn liedje *LES FLAMANDES* uit zijn geboortjaar 1958 :

*Si elles dansent c'est parce qu'elles ont vingt ans
Et qu'à vingt ans il faut se fiancer
Se fiancer pour pouvoir se marier
Et se marier pour avoir des enfants*

*C'est ce que leur ont dit leurs parents
Le bedeau et même Son Éminence
L'Archiprêtre qui prêche au couvent
Et c'est pour ça, et c'est pour ça qu'elles dansent*

*Les Flamandes, les Flamandes,
les Fla, les Fla, les Flamandes*

Ma vond dat een schandalig liedje. Niet alleen viel het de moederkerk aan. Ook stelde Brel het voor alsof alle Vlaamse meiden zich op hun twintigste verloofden om te trouwen en trouwden om kinderen te krijgen. Zij was al zesentwintig toen ze met Pa trouwde en vierendertig toen ze van Ben beviel, eenenveertig toen Celine ter wereld kwam. Waarover had *le grand Jacques* het dan in godsnaam ?

Ma had Brel altijd al een flierefluiter gevonden. Liefdesliedjes componeren, maar intussen je vrouw bedriegen, dat kon toch niet ? Ma was, dankzij haar contacten in de burgerij, immers goed op de hoogte van Brels levenswandel. Dat ze hem in Frankrijk op handen droegen, zegde overigens meer over de Fransen zelf dan over *les Flamandes* !

Ben vond dat liedje net een eerbetoon aan de Vlaamse vrouwen. Op hun zeventigste nog blijven doordansen, was toch een mooi staaltje van standvastigheid ? Hoe kon je daarin nu iets schandaligs zien ? Ook Ma gaf trouwens iedere dag blijk van zo'n standvastigheid. Of was het honkvastheid ? Die wereldreis was in haar ogen immers pure geldverspilling, vooral als je bedacht dat de brouwerij dringend moest worden gerenoveerd.

Aangezien Pa al zo lang van die wereldreis droomde, zag Ma er ook de positieve kant van in. Drie weken lang zou ze immers verlost zijn van Pa's gezeur over alles en nog wat !

3

Ben was op zijn negentiende hoe dan ook niet van plan de wens van zijn ouders in te volgen om na zijn rechtenstudie een gezin te stichten. Hij was nog maagd en koesterde twee onmogelijke liefdes : de Franse Aurore en de Nederlandse Joyce.

Ben had de naar oranjebloesem ruikende Aurore op zijn zestiende tijdens zijn eerste reis naar Amerika leren kennen. In de vertrekhal van Le Bourget, waar zij zonder boe of bah haar zwaar valies voor zijn sporttassen schoof, deed ze hem spontaan denken aan Raquel Welch, de pin-up van die jaren. Op de gecharterde DC-8 naar JFK kwam ze na de tussenlanding in Shannon toevallig in zijn rij zitten. Nadat Ben per ongeluk jus op haar T-shirt morste, geraakten ze aan de praat. Aurore was één jaar ouder dan Ben, was in Heidelberg geboren en ging naar school in Toulouse. Haar vader was nog testpiloot van de Concorde geweest. Ben en Aurore hadden welgeteld één date in Washington D.C., ten tijde van het schandaal dat leidde tot het ontslag van president Nixon : het Watergateschandaal. Ben gaf Aurore op eenentwintig juli – toevallig ook de dag waarop Eddy Merckx zijn vijfde Tour won – afspraak aan de voet van het Washington Monument. Ze was echter in het gezelschap van een chaperon, nota bene de zoon van een klerk van de CIA, hoofd van haar gastgezin. Gedrieën bezochten ze het Smithsonian. En de conversatie die zij toen hadden, gooide Bens leven ondersteboven. Aurore praatte honderduit over Stendhal en Jean-Paul Sartre en counterde iedere tegenspraak met een stralende glimlach. Toen Ben haar in het Frans aansprak, eiste ze dat hij haar in het Engels zou aanspreken opdat Justin, de chaperon in kwestie, zich niet uitgesloten zou voelen.

Het drietal bezocht toen ook, benevens het Nationaal Ruimte- en Luchtvaartmuseum, het planetarium. Daar vernam Ben tot zijn verbazing dat het licht van de poolster dateerde van voor de kolonisatie van Amerika. Na afloop krabbelde Aurore haar adres op het entreekaartje van het planetarium en werd zij Bens poolster.

In New York, net voor hun vertrek huiswaarts, stelde ze Ben tevergeefs voor een helikoptervlucht boven Manhattan te maken. Na zijn thuiskomst schreef Ben haar een eerste keer, maar kreeg geen antwoord. De tweede keer antwoordde ze wel, maar bleef haar brief drie maanden lang liggen tijdens de langste staking van de Franse posterijen ooit. Concreet had zij hem dus welgeteld één brief geschreven. Maar wegens die ene date en die ene brief kon Ben haar maar niet uit zijn hoofd zetten !

Joyce was drie jaar eerder, toen Ben nog in korte broek rondliep, in villa Bruegelzicht naast brouwerij Bosch komen wonen. Ze was twee jaar na de Tweede Wereldoorlog in Nederlands-Indië, in Bogor, het voormalige Buitenzorg, geboren. Haar vader was een Nederlander, haar moeder een Indische. Ze was negenentwintig, getrouwd met een Spaanse manager van 3M en zelf moeder van een dochttertje dat nog maar pas kon lopen. In het begin liet het jonge echtpaar Ben totaal koud. Voor Ben waren Carlos, een typische Spanjaard, en Joyce, een Hollandse losbol, de burens zonder meer. Toch had Ben het met Joyce' echtgenoot weleens over het regime van Franco. Carlos was gedwongen lid geweest van de falangisten, maar had zich wegens de brutale repressie tegen hen gekeerd. Voorts gedroeg Carlos zich als een ware Don Juan, die zijn ogen en – wie weet – zijn handen niet kon afhouden van vrouwelijk schoon. Tot groeiende ergernis van de naar kruidnagel ruikende Joyce, die met haar Indische trekken nochtans de knapste verschijning was van de hele buurt. Joyce schonk Ben als brouwerszoon-met-de-wijnvlek aanvankelijk nauwelijks aandacht en maakte veeleer grapjes met Pa. Nadat Ben echter op eigen houtje Spaans was beginnen te leren, de voertaal ten huize van de burens, ontdekten Joyce en Ben al gauw gemeenschappelijke interesses.

Beiden waren ze bezorgd om de drie m'ën, maar niet om de 3M waarvan Joyce' man manager was, wel de drie m'ën van milieu, mensenrechten en macrobiotiek. Zo klaagden ze over het lakse overheidsoptreden tegen vervuiling en over de regimes die minderheden en andersdenkenden onderdrukten.

Daar de rest van Joyce' en Bens families alleen het klassieke wit brood aten, deelden zij wekelijks een volkorenbrood. Ook wisselden ze recepten uit, ofschoon Ben nooit goed zou kunnen koken. Ma klaagde dat Ben zijn volrijst liet aankoeken en zo haar kommen naar de verdoemenis hielp. Ze had het echter niet alleen op de macrobiotiek gemunt. Ooit zei ze, langs haar neus weg : 'Als een vrouw het niet bij haar eigen man vindt, zoekt ze het vaak elders !'

Tot slot was er nog een derde onmogelijke liefde in Bens leven geslopen : Natasja, een Russische blondine met amandelogen, drie jaar ouder dan Ben. Een jaar eerder maakte Ben met Pa en Ma immers een cruise op de Wolga. Het vijftigtal passagiers van de Joeri Dolgoroeki was verdeeld in felle pro's, voor wie Rusland het gidsland was, en even felle anti's. Die laatste groep, waartoe ook Bens ouders behoorden, gaf echter niet te veel lucht aan zijn afkeer van het regime. Hij wilde immers van de uienkoepels van de orthodoxe kerken en de kunstschaten van de staatsmusea kunnen genieten. Natasja rook naar jasmijn en diende als toekomstige lerares Frans tijdens de zomervakantie op in het restaurant van de Joeri Dolgoroeki. Na haar dagtaak verscheen ze weleens in avondjurk op het achterdek waar op de tonen van een driemansorkestje kon worden gedanst. Zo knoopte Ben het gesprek met haar aan terwijl de oevers van de Wolga voorbijgleden. En wat bleek ? Zij stelde zich dezelfde vragen over de toekomst. In het Westen klonk de slagzin van de punkers *No future* steeds luider. Maar ook in het Oostblok waren de tijden hoogst onzeker. Op het einde van de cruise in Kazan wisselden Ben en Natasja hun adressen uit, zonder goed te weten of hun brieven wel zouden aankomen.

Ben schreef als eerste, en Natasja's antwoord in het Frans bereikte de brouwerij wel degelijk.

Ben en Natasja hadden het in hun latere brieven meestal over de seizoenswisselingen, hun gemoedsleven maar ook hun activiteiten, Ben als student, Natasja als lerares. Over de marxistische revolutie, die in de Sovjet-Unie al zestig jaar oud was, zwegen zij zedig. Een godloochenaar begint met een kerkganger toch ook niet over het hiernamaals ?

Ook hun liefdesperikelen, waarnaar ze alleen in bedekte termen verwezen, lieten zij hun vriendschap niet overschaduwten. Of hun brieven door censoren werden gelezen, konden ze alleen maar vermoeden. Op Natasja's zendingen prijkte meestal een lachende Joeri Gagarin, de eerste mens in de ruimte, op die van Ben de dooernstige koning der Belgen. Maar ondanks hun ogenschijnlijk banale inhoud straalden die brieven in volle Koude Oorlog veel warmte en tederheid uit !

4

Op twintig augustus, toen het bottelen van de kriek op de brouwerij nog aan de gang was, werd vanop Cap Canaveral de ruimtesonde Voyager-2 gelanceerd. Voyager-1 zou amper twee weken later, op vijf september, worden gelanceerd. Waren vanop Cap Canaveral ook de Apollo's niet gelanceerd, waarvan een aantal rond de maan cirkelden en een aantal op de maan zelf landden ?

Beide, ieder minder dan een ton wegende sondes, moesten echter niet de aarde of de maan, maar de uithoeken van ons zonnestelsel onderzoeken. De reden voor de lancering op die amper twee weken van elkaar verwijderde tijdstippen was de positie van de vier grote buitenplaneten. Jupiter, Saturnus, Uranus en Neptunus bevonden zich toen uitzonderlijk op één lijn. Zo'n situatie deed zich slechts om de honderdvijfenzeventig jaar voor.

Nog een geluk, dacht Ben, dat ik niet zo lang moet wachten om die wereldreis te maken !